

LINGUA LITUANICA

DAINA BALČIENĖ,
mokytoja ekspertė

**PARENGIAMŲJŲ KURSŲ
LIETUVIŲ GIMTOSIOS KALBOS
VALSTYBINIAM EGZAMINUI**

P R O G R A M A

Vilnius
2009

TURINYS

PRATARMĖ	3
RAŠYBOS IR ŽODŽIŲ DARYBOS PAGRINDAI.....	4
SINTAKSĖ IR SKYRYBA.....	4
DAŽNIAUSIOS KALBOS VARTOJIMO KLAIDOS.....	4
GERO STILIAUS YPATYBĖS. Individualaus stiliaus klaidos.....	4
TEKSTO SUVOKIMAS.....	5
TEKSTO KŪRIMAS. Samprotavimo rašinys.....	5
TEKSTO KŪRIMAS. Teksto interpretavimas.....	5
SKAITYTINOS LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	6
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	6
INTERNETO PUSLAPIAI.....	6

PRATARMĖ

Ši „Parengiamųjų kursų lietuvių gimtosios kalbos valstybiniam egzaminui programa“ sudaryta remiantis pastarųjų metų lietuvių gimtosios kalbos brandos egzaminų patirtimi. Autorė kelerius metus dalyvavo valstybinių egzaminų vertinimo komisijose, peržiūrėjo daug įvairaus lygio darbų. Programa parengta atsižvelgiant į dažniausiai daromų klaidų pobūdį.

Programoje numatomas valandų skaičius – 50. Ji sudaryta siekiant išsiaiškinti, kokie kiekvieno kursų dalyvio poreikiai (atliekamos diagnostinės užduotys), o vėliau individualizuoti užduotis ir padėti besimokančiajam savarankiškai apibendrinti turimas ir naujai įgytas lietuvių kalbos žinias. Dalis medžiagos skirta pakartoti ir susisteminti *teorines* rašybos, žodžių darybos, sintaksės ir skyrybos, stilistikos *žinias*, daug laiko skiriama *praktiniam darbui*, įvairaus tipo (teksto interpretacija, samprotavimo rašinys) tekstų kūrimui.

Programa skirta ne tik lietuvių kalbos žinioms gilinti, įtvirtinti, bet ir tikrinti, įsivertinti. Tai padės suvokti, kurioje srityje vertėtų dar padirbėti savarankiškai, į ką labiausiai atkreipti dėmesį mokantis mokykloje, kad būtų tinkamai pasirengta valstybiniam lietuvių gimtosios kalbos egzaminui.

RAŠYBOS IR ŽODŽIŲ DARYBOS PAGRINDAI (5 val.)

1. Diagnostinis rašybos diktantas. Diktanto komentuojamasis skaitymas (IT). Išvestinės veiksmažodžių formos (lentelės). Praktinės užduotys.
2. U ir i, ū ir y rašyba. Nosinių balsių rašymas žodžių šaknyje (lentelės). Praktinės užduotys.
3. Nosinių balsių rašymas žodžių pradžioje. Nosinių balsių rašymas žodžių galūnėse. Praktinės užduotys.
4. E ir ia rašyba. Žodžių rašymas kartu ir atskirai. Kai kurie priebalsių asimiliacijos atvejai. Praktinės užduotys.
5. Dažnesni didžiųjų raidžių rašymo atvejai. Kartojimas. Kontrolinis rašybos tikrinimas.

SINTAKSĖ IR SKYRYBA (7 val.)

1. Diagnostinis skyrybos testas. Testo komentuojamasis skaitymas (IT). Pagrindinių sintaksės sąvokų ir skyrybos taisyklių santrauka (lentelė). Praktinė sakinio sintaksinio nagrinėjimo užduotis.
2. Vientisinis sakinys. Sakinio gramatinis centras - veiksnys ir tarinys. Antrininkės sakinio dalys – papildinys ir pažyminy (lentelės). Praktinės užduotys.
3. Antrininkės sakinio dalys – aplinkybės. Vienarūšių sakinio dalių skyryba. Praktinės užduotys.
4. Įterpiniai ir jų skyryba. Lyginamųjų posakių, kreipinių, jaustukų, išvadinių ir kitų žodžių skyryba. Praktinės užduotys.
5. Sudėtiniai prijungiamieji sakiniai. Jų skyryba. Praktinės užduotys.
6. Sudėtiniai sujungiamieji sakiniai. Jų skyryba. Praktinės užduotys.
7. Sintaksės ir skyrybos kartojimas. Kontrolinis skyrybos testas.

DAŽNIAUSIOS KALBOS VARTOJIMO KLAIDOS (5 val.)

1. Kai kurie netaisyklingo žodžių vartojimo ir taisymo atvejai (dalomoji medžiaga). Praktinės užduotys.
2. Žodžių darybos būdai: dažnesnės klaidos ir jų taisymas (dalomoji medžiaga). Praktinės užduotys.
3. Linksnų vartojimo klaidos ir galimi taisymo būdai (lentelė). Praktinės užduotys.
4. Būdingesni prielinksnių ir polinksnių vartojimo atvejai. Dažnesnės įvairių formų vartojimo klaidos (lentelės). Praktinės užduotys.
5. Kartojimas. Kontrolinis kalbos kultūros testas.

GERO STILIAUS YPATYBĖS (3 val.)

1. Stilius – tai žmogaus individualumas. Koks stilius yra geras? Stiliaus aiškumas ir tikslumas. Praktinės užduotys.

2. Stiliaus tikslumas ir glaustumas. Praktinės užduotys.
3. Stiliaus gyvumas, vaizdingumas ir skambumas. Praktinės užduotys.

TEKSTO SUVOKIMAS (10 val.)

1. Funkciniai stiliai ir jiems būdingi bruožai. Praktinė užduotis.
2. Meninių raiškos priemonių įvairovė. Praktinės užduotys.
3. Teksto tema ir pagrindinė mintis. Praktinė užduotis.
- 4 – 8. Teksto suvokimo užduotys. Pratybos.
- 9 – 10. Kontrolinė teksto suvokimo užduotis ir jos analizė.

TEKSTO KŪRIMAS. Samprotavimo rašinys (10 val.)

1. Kaip kurti pastraipą? Pastraipos samprata. Pastraipos sandara. Pastraipos kūrimo principai. Praktinė užduotis.
2. Kaip samprotauti? Aiškinimo samprata. Aiškinimo modeliai. Klausimas – atsakymas. Neigimas – teigimas. Žinoma – nežinoma. Praktinė užduotis.
3. Aiškinimo modeliai. Mažiau reikšminga – reikšmingiausia. Teiginys – pavyzdys. Priežastis – pasekmė. Praktinė užduotis.
4. Argumentavimo samprata. Poleminės temos rašymas. Praktinė užduotis.
5. Argumentavimo analizė. Argumentų kokybės pavyzdžiai. Praktinė užduotis.
6. Kaip tobulinti tekstą? Taisyso ir tobulinimo principai. Redagavimas. Praktinė užduotis.
7. Kaip taisyti rašinį? Teksto raiškos klaidos ir trūkumai. Teksto sandaros ydos. Teksto vientisumo trūkumai. Pastraipos struktūros pažeidimai. Praktinė užduotis.
8. Citavimo klaidos. Stiliaus klaidos ir trūkumai. Logikos klaidos.
- 9 – 10. Rašinys ir jo analizė teksto struktūros, raiškos ir kalbos taisyklingumo aspektais.

TEKSTO KŪRIMAS. Teksto interpretavimas (10 val.)

- 1- 2. Literatūros kryptys ir srovės (lentelė). Pagrindiniai autoriai, jų kūriniai (schemos).
3. Būdingiausi kūrinio elementai. Erdvė, laikas, veiksmas, siužetas, pasakojimo tipas, pasakotojas. Praktinė užduotis.
4. Kūrinio elementai. Lyrinis subjektas. Lyrinis išgyvenimas, vaizdas, laikas, erdvė, eiliuotinė kalba. Praktinė užduotis.
- 5 – 6. Prozos tekstų interpretavimas. Pratybos.
- 7 – 8. Poezijos tekstų interpretavimas. Pratybos.
- 9 – 10. Teksto interpretacija ir jos analizė struktūros, raiškos ir kalbos taisyklingumo aspektais.

SKAITYTINOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

E. Hemingvėjus. „Senis ir jūra“, **„Kam skambina varpai“**,
A. Kamiu. „Svetimas“ arba „Maras“,
F. Kafka. „Metamorfozės“,
H. Hesė. **„Stepių vilkas“**,
A. Škėma. „Balta drobulė“,
M. Katiliškis. **„Užuovėja“**,
J. Grušas. „Barbora Radvilaitė“, „Meilė, džiazas ir velnias“,
J. Marcinkevičius. „Mažvydas“, poezija,
J. Aputis, novelės iš rinktinės „Gegužė ant nulūžusio beržo“ bei rinkinio **„Vieškelyje džipai“**,
R. Granauskas, „Duonos valgytojai“, „Gyvenimas po klevu“,
V. Juknaitė, **„Šermenys“**, „Stiklo šalis“,
S. Šaltenis, novelės, „Riešutų duona“,
B. Vilimaitė, novelės.
S. Geda, poezija,
M. Martinaitis, poezija, eseistika,
N. Miliauskaitė, poezija,
J. Vaičiūnaitė, poezija,
T. Venclova, poezija, **eseistika**.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lapinskienė L. Pažink kalbos dalis. – Panevėžys, Magilė, 2001.
2. Nauckūnaitė Z. Teksto komponavimas: rašymo procesas ir tekstų tipai. - „Gimtas žodis“, 2002.
3. Rašinių klaidos ir jų taisymo praktika. Sudarė Z. Alaunienė ir J. Pikčilingis. – K., Šviesa, 1985.
4. Vrubliauskienė A. Stilistikos pratimai. – K., Šviesa, 2003.
5. Žukienė R. Savarankiško darbo užduotys ir testai kalbos kultūrai ugdyti. - K., Technologija, 2001.
6. Literatūros teorijų apžvalga. – „Gimtas žodis“, 2001/2.

INTERNETO PUSLAPIAI

1. <http://ualgiman.dtiltas.lt>
2. [http://egzai.egzai.googlepages.com/lietuviu_kalba\(12klase\)](http://egzai.egzai.googlepages.com/lietuviu_kalba(12klase))
3. www.pakalbekim.lt
4. http://www.sviesa.lt/lt.php/knygu_katalogas/359;book;46769